

SŁOWO WSTĘPNE

Książka, którą oddajemy do rąk Czytelników, stanowi kolejną publikację objętą wspólnym tytułem głównym: *Spektakl jako wydarzenie i doświadczenie* i – podobnie jak poprzednie – przygotowana została w Katedrze Dramatu i Teatru Instytutu Kultury Współczesnej Uniwersytetu Łódzkiego. Tom pierwszy: *Spektakl jako wydarzenie i doświadczenie. Prolog*¹ inicjował serię i towarzyszył konferencji zorganizowanej w UŁ w roku 2010. Tom 2: *Spektakl jako wydarzenie i doświadczenie*² stanowił zbiór prac wybranych spośród ponad stu wypowiedzi wygłoszonych w czasie przygotowywanych przez Katedrę Dramatu i Teatru UŁ – od roku 1995 – kilkunastu międzynarodowych konferencji poświęconych zagadnieniu teatrów społecznie defaworyzowanych, w tym przede wszystkim problematyce teatrów osób z niepełnosprawnościami³. W latach poprzednich wydaliśmy także dwie monografie, w których opisaliśmy związki terapii i teatru⁴. W niniejszej książce pragniemy – nadal poszukując istoty spektaklu teatralnego jako wydarzenia i osiąganego dzięki uczestniczeniu w nim

¹ *Spektakl jako wydarzenie i doświadczenie. Prolog*, red. I. Jajte-Lewkowicz, J. Michałowska, Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, Łódź 2010.

² *Spektakl jako wydarzenie i doświadczenie*, red. I. Jajte-Lewkowicz, J. Michałowska, A. Piasecka, Wydawnictwo Oficyna, Łódź 2013.

³ Nadzwyczajną okazję do obserwacji dokonań tego teatru stworzyliśmy powołując przed ponad dwudziestu laty Międzynarodowe Biennale Spotkania Teatralne „Terapia i Teatr”, którego XII edycja odbyła się w czerwcu 2016 r. pod egidą naszego ówczesnego partnera organizacyjnego, a dzisiejszego gospodarza festiwalu – Poleskiego Ośrodka Sztuki w Łodzi, zob. <http://www.pos.lodz.pl/?q=str&d=15&pd=42> (dostęp: 10.06.2016).

⁴ *Terapia i teatr. Wokół problematyki teatru ludzi niepełnosprawnych*, cz. 2, red. I. Jajte-Lewkowicz, A. Piasecka, Poleski Ośrodek Sztuki, Łódź 2006; *Terapia i teatr. Wokół problematyki teatru ludzi niepełnosprawnych*, red. I. Jajte-Lewkowicz, Poleski Ośrodek Sztuki, Łódź 1999.

doświadczenia – przyrzeć się problemowi aktorstwa nieprofesjonalnego, rzadko podejmowanemu we współczesnych badaniach teatralnych.

W wiosennym numerze „Sceny” z roku 2016 Profesor Lech Śliwonik, nasz wieloletni Mentor i Przewodnik, powołując się na wydrukowany sześćdziesiąt lat temu w „Pamiętniku Teatralnym” redakcyjny artykuł pt.: *Amatorszczyzna*⁵, pisał: „Bohdan Korzeniewski i Zbigniew Raszewski [...] dobrze wiedzieli, że ruch ochotniczy musi być odrębną instytucją, posiadającą własne metody pracy, własny repertuar, własny styl gry, własnych przywódców, własne cele. Własne czyli odmienne od teatru zawodowego”⁶. I zacytował klasyków polskiej teatrologii Profesor gromił: „Warto o tym kolejny raz przypominać? Nie tylko warto, ale koniecznie trzeba”⁷. Diagnoza Lecha Śliwonika dotycząca stanu dzisiejszego teatru niezawodowego jest surowa: szczególnie zaś staje się dotkliwa w odniesieniu do inwazji bezrobotnych zawodowców na teatr nieprofesjonalny („ruszyli zawodowcy na teren amatorów...”). Mamy nadzieję, że refleksja proponowana w naszej książce zdoła interesująco wpisać się w sferę teatru amatorskiego, ukazując go od strony jego własnych, niezafałszowanych cech.

Zaproszeni przez nas do współpracy Autorzy i Autorki – w zdecydowanej większości także Goście kolejnej konferencji, która odbyła się w dniach 11–12 kwietnia 2016 roku na Uniwersytecie Łódzkim – reprezentują różne specjalności. Są wśród nich zarówno badacze (różnych dziedzin nauki), jak i artyści (reżyserzy, aktorzy, performerzy). Ich wypowiedzi wieloaspektowo analizują konkretne „wydarzenia” związane ze sztuką nieprofesjonalnych aktorów i konstatują doświadczaną przez nich przemianę, jaką takie wydarzenia przynoszą.

Proponujemy Czytelnikom lekturę tekstów skupionych wokół pięciu zagadnień. Rozpoczynamy od przyjrzenia się statusowi i dziejom amatorskiej sztuki aktorskiej, rewidując także utrwalone przekonania o znaczeniu i formach antycznego aktorstwa europejskiego (*Aktor! Aktor!*). Ustaliwszy źródła, przechodzimy do próby przyjrzenia się wybranym dzisiejszym przykładom sztuki, która niewątpliwie do amatorskiej należy (teatry środowisk lokalnych Górnego Śląska, Opolszczyzny, teatry religijne), koncentrując uwagę także na współczesnym rozumieniu fenomenu aktora amatora (*Przywrócić wspólnotę*). W kolejnych dwóch częściach książki powracamy do kwestii, które wyznaczały naszą

⁵ [Bohdan Korzeniewski, Zbigniew Raszewski], *Od redakcji. Amatorszczyzna, „Pamiętnik Teatralny” 1957*, z. 2.

⁶ Lech Śliwonik, *Zawodowszczyzna*, „Scena. Kwartalnik Kultury i Edukacji Teatralnej” 2016, nr 1 (wiosna), s. 1.

⁷ *Ibidem*.

refleksję naukową w ostatnich dziesięcioleciach, czyli do problematyki aktora – osoby z niepełnosprawnością, oddając głos zarówno teoretykom i krytykom (*Aktor „niepełnosprawny”? – dyskurs*), jak i współtwórcom tego typu teatru (*Aktor „niepełnosprawny”? – głos*). Następną część (*Być sobą/Innym*) poświęcamy amatorskiej sztuce aktorskiej podejmowanej w innych środowiskach kulturowo marginalizowanych czy objętych paternalistycznym dyskursem (imigranci, dzieci, osoby starsze), które dzisiejsza „tyrania normalności” (Julia Kristeva) dotyka w największym stopniu. Domknięcie książki stanowią teksty, w których przedmiotem rozważań są formuły pracy aktorów amatorów; zaproponowano w nich także namysł nad tym, czy wykreowana przez teatry awangardowe i offowe tzw. „praca w procesie” spełnia się w tym obszarze teatralności. A ponieważ aktorstwo to niewątpliwie profesja sukcesu – kodę tomu stanowi refleksja na temat karier aktorów amatorów... na scenach zawodowych.

Wypowiedzi Autorek i Autorów zostały zgrupowane w ten sposób, aby wzajemnie oświeślać bądź problematyzować podejmowaną w nich tematykę. Stanowiąc szereg przykładów współczesnych manifestacji „ochotniczej” sztuki aktorskiej, wypowiedzi te niejednokrotnie podejmują także zagadnienia znacznie szersze, dla których zjawisko aktorstwa amatorskiego bywa symptomatycznym przejawem postaw i przemian społecznych, estetycznych, obyczajowych. W tej perspektywie lektura książki może się okazać ciekawa – mamy taką nadzieję – nie tylko dla teatrologów.

Irena Jajte-Lewkowicz
Monika Wąsik